Balogh István

Farsang első vasárnapja

Istók Jóska borát kóstolgatjuk. Kellemes bátkai gránátpiros bakator.

A házigazda megolajozza hangszálait, körbenéz. Tekintetével figyelemre int bennünket.

– Vízkereszttől, vagyis a három királyok napjától hamvazószerdáig tart a farsangi időszak, amelynek zárónapja húshagyó kedd. Valójában ez az esztendő legvidámabb szakasza. Általában hatalmas vigadozások, bolondozások, evészetek-ivászatok jellemzik e néhány hetet. A különös éveleji időszak nem más, mint a „bőrünkből való kibújás" nagyszerű lehetősége.

– Szép megfogalmazás – mondom Istók Jóska alombéli cimborám bora fölött. – Csak az benne a bibi, petyhüdt,ráncos, vénséges bőrünk, hiába látszik bőnek, szűk az számunkra, nem engedi már meg a szerelemtől fölajzott ki-be bujkálásokat. Hova tűnt mindaz, amit hajdanán, boldogult úrfikorunkban sikerült megtennünk?

– Hja! – nyitja száját a házigazdánk. – Eljárt fölöttünk az idő, de farsangi emlékeink, történeteink vannak. Ezekből meséljünk egymásnak, hátha mégis elkapjuk azt a szárnyas szelet, amelyik hátán cipeli minden leélt esztendőnket.

Csönd ül erre az asztal közepébe, vakarózunk, nyelünk nagyokat hangosan. Eddig a bátkai gránátpiros bakatort csak kortyolgattuk, ott van félen a pohár. Aztán mégis szinte egyszerre nyúlunk a nedűért, leszalad torkokon a szőlőlé, amelyben nem csak igazság meg nóta lakozik, de benne él valami gyöngyhangú tündérlány meseszövőszéke is.

Istók Jóska leteszi poharát, aztán még az Árvay iskolából ismerős mozdulattal körbetekint rajtunk, csöndben farsangolókkal. Érdekes, ez a kicsit jobb válla felé hajló fejtartás, egy pillanatra elröpít engem az általános iskola ötödik osztályába, amikor szemembe tűnt Jóska viselkedése. Felelni szólította a tanár. Fölállás közben máris pásztázta az osztályt, végül kiegyenesedett, akkor a tanárra nézett, kereste a tekintetét.

– Megbabonázom, ha bírom – mondta nagy komolyan, – így olyat kérdez, amelyre tudom a választ.

Most bennünket szemlél, találkozik tekintetünk, ragyog a szeme.

– Jó történeted lehet – szólok, – ismerem szemed járását, ilyenkor ötöst zsebeltél be feleletedért az iskolában.

Telt kancsót rak Jóska vincellérünk elénk, a borpince előtti rezidencia terítetlen asztalára. Tölt mindenkinek.

Koccintunk.

Istók Jóska kezdi a sort.

– Ez a történet az Úr 1946. évében történt. Előre bocsátom, furcsa egy história, amelyet most rátok hagyományozok. Három évtizeddel a történtek után hallottam először, pedig velem szorosan kapcsolatos minden, amit fölemlítek. Nagynéném örökítette rám ezt a regét. Ismeritek, ő a keresztanyám, akit ti Julis néninek hívtatok, míg élt. Hosszú unszolásomra megvallott valami családi titkot, amelyről addig fogalmam sem volt, pedig könnyen rájöhettem volna mindenre.

Még egy kortyocska jár a mesélőnek.

– Ha eddig nem tudtátok volna, akkor most elmondom, *vízkereszt után következik az első menyegzős vasárnap*. Elnevezése azt árulja el, hogy a „szüret után lesz az esküvőnk" megfogalmazás az új esztendőben valójában először ekkor teljesülhet be.

Bor letisztult.

Pap megáldhatja a frigyet.

– Eddig nem tudtam én sem, hogy mi a farsang utáni első vasárnap népi elnevezése, – vallom meg töredelmesen, – pedig vagy hat évtizede bújom a néprajzi tanulmányokat, cikkeket.

– No, folytatnám tovább – tekint körül Istók Jóska hallgatóságán. – Böjti törvény, hogy míg ideje van, házasodni tilos. Italozni, dalolni sem illendő. De a sors közbeléphet.

– Mi a csudát hozhat böjtben a sors? – mérgelődik Radiša. – Akkor a fű sem nő!

– Ez talán igaz is lehetne – folytatja vincellérünk, – de az egyszeri fiatal lány esetében nem így történt. Mert, ugye, megesett, ami megesett! Gyönyörű lehetett az a május, virágok pompázhattak a réten, illatozott a frissen kaszált széna, ungattak a békák, talán még korábban ébredt a fülemüle is. Az első csillagok kíváncsian lesték az egyszeri legény gyöngéd ostromát, amely teljes sikerrel végződött.

Néhány hét múlt el, a lány már gyanította, testében immár két szív dobog. Ám szerencséje volt, mert hosszú ideig bújt a magzata is, nem árulta el az anyját. Ám a majdani nagymama gyanakodni kezdett. Négy gyereket szült ő maga, igazán sok tapasztalása volt egy nő viselős időszakáról. Az áldott állapotban lévő lányának viselkedése sok mindent elárult. De nem szólt még a kismamának. Pontosan tudta, kincsének nagy titka van! Várta a pillanatot, amikor úgy beszélhet a lányához, hogy nem arra kell a hangsúlyt adni, ki a születendő gyermek apja, hanem a legfontosabbat kell megbeszélni. Hogyan érzi magát a leendő anya, és hol tart a magzata?

November vége felé valami összejövetelre volt hivatalos a lány. Az anyja átöltözés közben szándékosan nyitott rá, nem lehetett már eltitkolni semmit.

– Nagymama leszek, édes lányom?

Mint a rajtakapott cseresznyedézsmáló gyerek, nem szólt, csak a reszketni kezdett.

– Mikorra várod? – kérdezte az anyja.

– Február közepe…

Elcsuklott a hangja szegénykének. Hangosan sírni nem mert. Jobb tenyerével befogta a száját, úgy védte önmagát.

Ikrek havának következményeként egyszer csak láthatóan rövidebb lett az egyszeri lány ruhájának eleje.

András napjának délutánján az anyja leültette lányát, simogatta haját és reszkető hangon megkérdezte:

– Nincs semmi baj körülöttetek?

– Nincs – integetett fejével az áldott leány, de nem tudta tovább tartani magát, eltört a mécses, reszketett a válla, úgy zokogott. A jáspis búbánat kihallatszott a házból, apja meghallotta, belépett a szobába.

– Miért zokogsz, kislányom? Bántott valaki?

- Üssön agyon, édesapám! – szakadt ki a kétségbeesés az egyszeri lány szívéből.

– Miért tennék ilyet? – hökkent meg az apa.

Fölállt a lány a székről, szűkre vonta bő ruháját, megmutatta gömbölyödő csudapalotáját, amelyben egy kicsi királylány vagy királyfi lakik.

Az egyszeri lány apjának nyakán ugrálni kezdett az ádámcsutka. Kérges kezével megragadta az asztal sarkát, fújt egyet, mint csata előtt a bőszült bika. De gyorsan elillant a dühe, fölnézett a plafonra, aztán leült egy székre. Csudavirág nyílt ki az agyában.

„Hóha, Gergely! Talán örömünk aranyágán bimbó csillog! Látom, a szomszéd Jóska tapossa a havat a lányom körül. Derék gyerek! Biztosan ő az apa. Bizony vőnek fogadnám, ha rajtam állna!”

– Elhagyott a szeretőd, kislányom? – kérdezte halkan Gergely kovácsmester.

– Nem.

– Katona volt?

– Leszerelt már.

Az anya simogatta a lány haját, az apa bólogatott.

Az egyszeri lány szíve hangosan dobogott.

– Ígérte, hogy elvesz? – kíváncsiskodott bársony szóval az apa.

Az egyszeri lány bólogatott.

– Mikor vesz el?

– Farsangban.

– Az jó! – fakadt örömre az apa. – Akkorra szépen letisztul a bor.

A lány reszketett, mint a marokba zárt cinege.

– Ki az a legény, aki elvisz téged mitőlünk? – gördült ki a könny az anya szeméből.

– A szomszéd fia…

– Jóska? – vágott lánya szavába az apa.

Az egyszeri lány fejecskéje igent jelzett.

– Akkor rendben vagyunk.

Az anya tenyerével simogatta a csillagocskája vállát, lehajolt és megcsókolta a haját. Az apa nézte őket. Megnyugodott. Gyönyörködött a két nőben. Aztán az öklét az asztal lapjára ejtette. Zengett a fa. Kalapácsütés Samuval, ahogy a kovács becézi a nagykalapácsot.

– Hozzál bort az asztalra, asszony! Ünnep van ma nálunk. Nagyapa leszek télutón!

Megjött a bátkai rizling, a ház feje kortyintott egyet. Szeme szűkült, aztán hamiskásan megkérdezte áldott lányát:

– Ki lakik a szíved alatt, kincsem? Kislány vagy fiúcska?

– Megártott az a korty bor, párom? – mérgelődött felesége.

– Én kislányt szeretnék! – nyilatkozott a jövendő nagyapa.

– Hozzánk is két fiú után jött a két lány!

– Én akkor is kislányt szeretnék!

– Kisfiút álmodtam, édesapám – súgta gyönyörű titkát az egyszeri lány.

– No, ő majd elmegy katonának. Ott aztán megtanulja ám a regulát! Meg azt is, hogy nem nőnek a fák az égig!

Odakint elborult, leszállt az októberi alkony, sötétedett a szobában is.

Az apa, kiment, vizslatott a félhomályos udvarban, szétmaradt-e valami?

A szomszéd, az öreg Jóska is méricskélte a portát. Nem csoda, hogy párbeszéd indult, és az apából gyorsan kibuggyant:

– Te, Jóska, mi nászok leszünk nemsokára!

– Adja az isten! Nem nyilatkozott még a fiam, de újabban látom rajta, hogy mondana valamit, ám valahogy még nem nyílik szóra a szája.

– Nagyszülők is leszünk nemsokára! – örvendezett az apa.

– Remélem is, de az még odébb van.

– Tél közepére meglesz.

- Útban van a gyerek?

– Bizony ám! Most vallotta be a lányom.

- Lakodalom farsangkor?

– Mulatunk, szomszédom, kirúgom a ház oldalát!

Hiába készültek az örömszülők, közbeszólt a sors. Sietős lett a gyereknek. Hét hónap elegendőnek bizonyult az anyja szíve alatt. Kormos Luca boszorkányünnepe után három nappal elindult a kisded világot látni.

– Jaj! – sikoltott az egyszeri lány.

A kishúga a bábáért szaladt.

Összefutottak a szomszédasszonyok is.

– Zabinak ne szülessen már az unokám! – dühöngött az apa.

Az egyik szomszédasszony, a Mária Társulat oszlopos tagja, elszaladt a Szent Ferenc plébániára, kizörgette Fábry Jenő atyát, sűrű könnyhullatások között könyörgött, jönne el vele, segíteni kell egy fiatal páron. Hozza az esketési kellékeket is.

– Nem én kellek oda, hanem az anyakönyvvezető! – így a plébános úr.

Bekiáltotta az egyházfi gyerekét a szent ember, levelet írt.

– Ezt elviszed Plavšić Dušan anyakönyvvezető úrnak!

A legény eliramodott.

Duškó bácsi, ahogy a város apraja-nagyja ismerte, különös alak volt! Nem mozdult ki szép Zentából, miután a városi tisztviselők kasztjába kooptálták. Történetünk idején mégis a negyedik impérium anyakönyvvezetőjeként végezte hiba nélkül áldozatos munkáját. Kinevezte őfelsége Ferenc József osztrák–magyar császár és király, aztán kinevezését megerősítette őfelsége Péter szerb király. Újfent megerősítést kapott a Magyar Szent Korona nevében. Végül Tito Hős Vezér és Nagy Tanító nevében az ideiglenesen kinevezett városi titkár besorolta őt az állami tisztviselők hatalmas seregébe. Megrögzött bürokrataként csodálkozva olvasta Jenő páter levelét.

„ Duškóm! Te, aki a legnagyobb szerb cár unokája vagy, siess, mert rád most egy tóparti házban égetően nagy szükség van. Hozd magaddal házasságkötési kellékeidet, ma lakodalmat csapunk! Nagyon siess, cimborám! Az Istenre kérlek, siess! A gyerek házhoz vezet. Ott találkozunk.”

Duškó bácsi csöppet csodálkozott. A pap is szülő nőhöz siet! Ilyen még nem volt! Ezt megnézem magamnak! Mindenki előtt világos, hogy idősebb agglegénynél mindig csak a paplanvastagságú csönd lakozik, a por meg kényelmesen rétegeződik, így nem sokat teketóriázott az anyakönyvvezető, mit tegyen. Hajlott a pap invitálására. Megvan a módja a hivatalon kívüli esketésnek is. Kórházban tartott már házasságkötést, háborúban meg hiányzó vőlegénnyel, de itt valami más van, gondolta, és szinte izgalomba jött. Nekivágott az estéli kalandnak.

Jenő atya is elindult egyszeriék házába, megszemlélni, mi is a helyzet arrafelé. Vezényletével gyorsan kijelölték a két tanút. Először örültek az asszonyok a föladatnak, aztán húzódozni kezdtek, mert szájtátás helyett egy időre haza kell menniük, ünneplőbe öltözni, mert ami itt készül, az komoly dolog.

– El ne felejtsék, asszonyok, a személyi igazolványt! – bocsátotta útnak őket a plébános úr.

Az másik örömapa benyitotta, majd őrmesteri módon vágta be maga mögött Marci kocsmájának ajtaját. Csattant, dörrent a nehéz keményfa, mint a egy tojásgránát. Azonnal szemébe tűnt az elsőszülöttjük. Ifjabb Jóska komolyan szorgoskodott a biliárdasztal mellett. Különös érzékkel krétázta

égszínkékre a dákó végét, ám golyót lökni már nem volt módjában, mert az apja vállon ragadta a fiát, meglódította az ajtó felé:

– Indulj, gyerek! Vár rád a násznép!

– Mi van?

– Azonnal nősülsz! Jobbra át! Előre! Az ara már fölöttébb türelmetlen!

Az esketési ceremónia végére kicsit várni kellett. Akadozott a menyasszony aláírása, mert előbb erőteljes sikoltása fölcsavarodott a tisztaszoba mestergerendájára, majd durva kacskaringókkal fölemlegette szerelmetes párját, ez is miattad van, Jóska! Hangosan zihált szegényke. Csapjon a villám a szénapajtátokba! Erre kicsit megnyugodott. Egy pillanat alatt aláfirkantotta asszonynevét.

A tisztelendő úr megáldotta a szülő nőt.

A hivatalosságok ragyogó képpel kivonultak a tisztaszobából.

A bába átvette az uralmat.

– Nem volt meg a templomi esküvő, zabigyerek lesz a kisdedünk? – ijedezett a Mária Társulat oszlopos tagja.

– Nem lesz – nevetett Jenő atya. – A világi törvénynek meg kell előznie az egyházit. Így kisdedünk teljes családba születik.

Mindenki megnyugodott.

Megkondult az estéli harang. Az első bim-bam pillanatában különös varázslat törte szét az ideges várakozást.

Fölsírt a gyerekecske.

– Fiú! – szólt ki a bába.

– Megszületett! – kiáltott boldogan Gergely tata.

– Nagyapák lettünk! – ölelkezett össze a két öreg obsitos.

Az örömanyák egymás mellett ültek. Szelíden könnyeztek mindketten, míg tartott az élet legnagyobb csodája, a kisded világra jövetele. A bába bejelentő hangjára hangosan sírni kezdtek, de csak pár pillanatig, aztán levették szemükről a zsebkendőt. Egymásra néztek, összeborultak, rázkódott a válluk, végül fölemelték a fejüket, könnyeiken keresztül mosolyogtak, és megcsókolták egymás arcát.

A férfiak kivonultak a borospince előtti kamrába. Ott vigadoztak éjfélig. Akkor a plébános úr parancsára megitták Szent János poharát. Véget vetettek a dalnak. Javukra legyen írva, nem igazán hangoskodtak. De nem vétkezhettek a böjt parancsa ellen, mert az Úristen is világosan látta, hogy az esküvőt rendhagyó módon és időben kellett megtartani. Böjt van, inni sem lenne szabad, vigadozni végleg nem, de mit ér két fiatal egybekelése egy kupa bor nélkül?

Az egyházi esküvőt és a lakodalmat farsang első vasárnapján tartották. Mert a karácsony utáni egybekelésnek ez az igazi ideje. *Az első menyegzős vasárnap.*

– De szép esküvő volt! – emlegette ragyogó szemmel fehér hajú keresztanyám. – Kettős szerepben lehettem.

– Hát az meg micsoda helyzet? – kérdeztem.

– Koszorús lány voltam, s az esküvő után a teljes násznép részvétele mellett keresztvíz alá tartottam az unokaöcsémet.

– Hát így történt az én születésem? – ámuldoztam.

– Komplikált módon jöttél a világra, Józsikám. Lánynál indult a szülés, menyasszony vajúdott, menyecske hozott a világra! Nem is a gólya! Télen felénk nem jár gólyamadár! – kacagott a nagynéném, és lányosan, csalfán villant a szeme. – De te mindent megtudhattál volna sok-sok évvel ezelőtt, ha megnézted volna a családi papírokat.

Istók Jóska lehajtja fejét. Hallgat. Végül föláll, kancsóból bátkai gránátpiros bakatorral megtölti a nyolc üres poharat.

Vincellérünk leteszi az üres kancsót.

Leül. Iszik.

Egyikünk se szól. Lassan kortyolgatunk. Az üres poharak hangtalanul érkeznek a terítetlen asztal lapjára.

Házigazdánk, és nekem padtársam az Árvay iskolában, megköszörüli torkát:

– Holnap feleségemmel kimegyünk a temetőbe. Virágot viszünk öregszüleink, szüleink, Julis nenám, Duškó bácsi és a plébános úr, Fábry Jenő atya sírjára.